

LLETRATS AL SERVEI DELS BORBONS: ELS ALCALDES MAJORS I TINENTS DE CORREGIDOR DE GIRONA DURANT EL SEGLE XVIII

RAFAEL CERRO NARGÁNEZ

1. INTRODUCCIÓ ¹

Durant el segle XVIII dues magistratures d'origen castellà –els corregidors i alcaldes majors– configuraren el personal polític, administratiu i judicial dels dotze corregiments catalans que es disseminaren per tota la geografia del Principat, seguint les directrius del decret de Nova Planta, imposat per Felip V.² Un dels esmentats corregiments fou el de Girona, integrat per l'antiga vegueria homònima –residència del corregidor i el seu alcalde major– i per la sotsvegueria de Besalú, ara capital d'alcaldia i on fixaria el seu jutjat un altre alcalde major. Però la guerra contra la convenció francesa obligarà els Borbons, anys més tard, per reial provisió datada el 31 d'octubre de 1802, a traslladar aquesta alcaldia de Besalú al nou corregiment de Figueres creat aleshores.³

¹ El present treball s'integra dins de la meua tesi doctoral: *Los alcaldes mayores de Barcelona (1718-1808)*, dirigida pel Dr. Pere Molas Ribalta, Catedràtic d'Història Moderna de la Universitat de Barcelona. Agraïxo a la Fundació Caja Madrid la seva ajuda econòmica durant el curs 2000/2001 traduïda en una beca d'humanitats.

² Els dotze corregiments foren: Barcelona, Mataró, Girona, Vic, Puigcerdà, Talarn, Lleida, Tortosa, Tarragona, Vilafranca del Penedès, Cervera i Manresa. En canvi, les alcaldies eren, per ordre alfabètic: Agramunt, Balaguer, Barcelona (dues vares), Berga, Besalú, Camprodon, Girona, Granollers, Igualada, Lleida, Manresa, Mataró, Montblanc, Puigcerdà, Tarragona, Tàrrrega, Tortosa, Vic i Vilafranca del Penedès. MERCADER I RIBA, J. *Felip V i Catalunya*, Barcelona, 1968, pàg. 315-321.

³ TORRAS I RIBÉ, J.M. «*El conflicte sobre la capitalitat de les demarcacions corregimentals de l'antic comtat de Besalú durant el segle XVIII*», *IV Assemblea d'Estudis del Comtat de Besalú*, 2, Camprodon (1980), pàg. 165-177.

Girona fou sempre considerat un dels més importants partits judicials del país, només superat per Barcelona. El seu corregidor gaudia de la dignitat de governador militar. Per tant, era molt freqüent, en la documentació de l'època, referir-se al corregidor com a governador militar i polític. Tot era brutalment comprensible. Felip V i els seus successors feren una forta aposta per militaritzar els corregiments, seguint criteris repressius. Els catalans, com a súbdits rebels, havien d'ésser governats amb *manu militari*; i només un corregidor, d'origen castellà, i membre de la milícia, podia garantir la quietud interna dins del país. En aquest sentit, Girona tingué la categoria de plaça d'armes. Era un important nus logístic que dominava les comunicacions amb el nord de Catalunya i la frontera amb França. Per aquest motiu, les autoritats filipistes no escatimaren esforços per reforçar els seus dispositius amb tropes, casernes i fortificacions, fins que l'any 1753 s'inicien les obres de la fortalesa de Sant Ferran de Figueres.

El corregidor gironí, ens consta que sempre rebé del rei dos títols singulars: el de governador militar, expedit per la secretaria del Despatx de Guerra; i l'altre de corregidor –amb responsabilitats administratives i judicials–, signat per la Cambra de Castella. Aquesta doble titulació s'acostumava a lliurar també als corregidors i governadors militars de Barcelona, Tarragona, Lleida, Tortosa i Puigcerdà. La graduació dels militars que serviren a Girona era superior en atenció a la suprema confiança que el rei dipositava entre els seus membres. Així doncs, trobem mariscals de camp, tinents generals i brigadiers. Els corregidors i governadors militars d'aquesta plaça –considerada d'ascens– sovint havien exercit altres càrrecs rellevants de caràcter administratiu i militar. Molts d'ells seran després destinats a altres governs militars i polítics, comandàncies i capitànies generals. Com a segona autoritat del districte, direm, però, que el corregidor comptà amb l'ajuda d'un tinent de rei: un militar que el reemplaçava interinament en el corregiment durant les seves absències.⁴

En vista de la naturalesa marcial dels corregidors, resulta obvi que aquests individus necessitaven l'auxili d'un assessor lletrat. És a dir, un alcalde major i tinent de corregidor, advocat del Reials Consells o de

⁴ GAY ESCODA, J.M. *El corregidor a Catalunya*, Madrid, 1997, pàg. 579-593.

l'Audiència que substanciés els processos judicials civils i criminals de primera instància en nom del corregidor, i que el substituís en les presidències de l'ajuntament borbònic quan estigués absent. Durant la primera meitat del segle els alcaldes majors foren nomenats pel corregidor. Pagaven el dret de la *media annata* i el Consell de Castella es limitava a aprovar el seu despatx. Però publicada l'ordenança d'intendents-corregidors del 13 d'octubre de 1749, la situació dels alcaldes majors canvià. Fou el rei qui els designava per mitjà d'una terna de tres candidats proposats per la Cambra de Castella; tot seguint l'expedient de nomenament redactat per la secretaria del Despatx de Gràcia i Justícia.⁵ Una reial ordre del 2 de desembre del mateix any, sancionà el nou sistema i posà fi al control que havien exercit els totpoderosos corregidors.⁶ L'ordenança, però, aportà novetats. Sí, des de feia temps, l'alcalde major havia estat condemnat a l'immobilisme propi d'un càrrec aliè a la carrera burocràtica. A partir d'aquest moment s'integraran en l'escalafó administratiu de la corona. Es concretà un *cursus honorum* que possibilità a aquests oficials un cert dinamisme i l'ascens a l'alta magistratura territorial. No obstant això, les expectatives no es compliren pas. Els ascensos entre alcaldes majors eren escassos, perquè la monarquia reclutava oïdors i alcaldes del crim d'Audiències i Chancelleries entre els anomenats *colegiales* i *manteistas*, l'elit governant del país. El decret del 29 de març de 1783, articulà tres classes d'alcaldis i corregiments de lletres, amb criteris d'entrada, ascens i termini. La vara gironina fou classificada alcaldia de segona classe o d'ascens, amb sous i emoluments propers als 10.000 rals. Era, per tant, una de les més cobejades de Catalunya; després, és clar, de les dues vares de Barcelona. El trienni de servei inicial és duplicà, com molt bé recordà la reial cèdula del 7 de novembre de 1799. En teoria, per passar d'una categoria a una altra, l'alcalde major havia de superar divuit anys de serveis. Complerts aquests requisits, la Cambra de Castella podia, però, incloure lletrats dins d'una consulta per proveir vacants de magistrats. Però un cop més, les dades a la nostra disposició demostren que les previsions es frustraren per manca de places. En la pràctica, els alcaldes majors i tinents de

⁵ Archivo Histórico Nacional (AHN), *Consejos*, llig. 1.103. *Ordenança d'Intendents-Corregidors del 13 d'octubre de 1749*.

⁶ Archivo General de Simancas (AGS): *Gracia y Justicia*, llig. 816. *Reial Decret del 2 de desembre de 1749*.

corregidor– com veurem de seguida– es veieren obligats a prestar amplis serveis en jutjats territorials fins a jubilar-se o morir. De fet, només un grapat d'afortunats aconseguiran els desitjats ascensos.⁷

Dit això, ara toca resumir el perfil sociològic i professional dels nostres lletrats i integrar-los dins la realitat institucional del segle XVIII. D'aquesta manera, no tan sols fent una petita aportació al coneixement de la història de Girona, sinó que, a més, contribuint a oferir una mica de llum sobre una figura –com la dels alcaldes majors i tinents de corregidor–, tant poc treballada a Catalunya com desconeguda.⁸

2. ALCALDES MAJORS NOMENATS PEL CORREGIDOR

El primer alcalde major d'aquesta ciutat era català, però no era gironí. Em refereixo al doctor en dret civil i canònic Francesc Gayolà, figurenc de naixement i parent dels barons de Vilagayà. Estava casat amb Francesca Avellà i tenia les seves propietats repartides entre Serinyà, Figueres i Banyoles.⁹ Gayolà i la seva família foren incondicionals borbònics des del primer moment. Concloses les Corts convocades a Barcelona per Felip V fou armat cavaller pel comte de Darnius, el 7 de juliol de 1702. Durant l'aixecament austriacista de 1705 abandonà casa seva i fugí a Roses amb la seva família, per la qual cosa les seves propietats foren confiscades pel govern de l'arxiduc. Francesc participà en el setge de Barcelona de 1706 com a voluntari, però un cop derrotat l'exèrcit filipista hagué d'instal·lar-se al Rosselló sota protecció francesa.¹⁰ Anys després el trobem lluitant a l'Empordà a les ordres del duc de Noailles. Acompanyat pel seu primogènit –Raimon Gayolà– soldat del regiment de Badajoz; pare i fill combateren a Girona. Sotmesa la ciutat, Noailles –per decret signat el 2 de febrer de 1711– nomenà Gayolà jutge ordinari. Quatre anys després, l'intendent José Patiño complementà aquest càrrec

⁷ GÓMEZ-RIVERO, R. «Las competencias del Ministerio de Justicia en el Antiguo Régimen», *Documentación Jurídica*, 65-66, Madrid (1990), pàg. 135-176.

⁸ CERRO NARGÁNEZ, R. «Los alcaldes mayores del corregimiento de Gerona (1717-1808)», *Pedralbes. Revista d'Història Moderna*, 22, Barcelona (2002), pàg. 155-178.

⁹ GARCÍA CARRAFFA, A i A. *El solar catalán, valenciano y balear*, II, Sant Sebastià, 1968, pàg. 273.

¹⁰ Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (AHCB), *Reial Audiència*, reg. 2, s/fs. Barcelona, 14 de novembre de 1715.

amb la subdelegació de la intendència.¹¹ Pels seus serveis durant la guerra, un Felip V agraït el distingí, l'any 1712, amb el títol de noble del Principat. En el seu escut d'armes es podia llegir la llegenda «*fidelitate ardens*» i «*nulla fine fidelitate virtus*».¹² Articulada la nova estructura corregimental, assessorà en matèria de justícia el corregidor i governador militar de Girona, tinent general Tiberio Caraffa, el qual, per fi, el designà alcalde major el 25 de maig de 1717. Obtingué llicència de la Cambra de Castella per jurar el càrrec; cosa que féu davant l'Audiència catalana el 4 de desembre del mateix any, sense pagar la *media annata*, perquè Girona era alcaldia de nova creació.¹³ Gayolà només estigué set anys exercint l'esmentada vara. Hi renuncià el 1724 per motius de salut. Tanmateix, això no li impedí sol·licitar al rei una regidoria diverses vegades.¹⁴

Com hem dit abans, el seu fill –Raimon Gayolà– fou soldat en un regiment borbònic. Estava casat amb la donzella Emanuela Vilossa. D'aquest matrimoni nasqué Ignasi Gayolà i Vilossa, que es mullerà l'any 1732 amb Antònia Serra i Prous, filla d'Antoni Serra i Portell, oïdor de la Reial Audiència de Catalunya.¹⁵ El primogènit, Ignasi Gayolà i Serra –oficial de l'exèrcit destinat a la plaça de Roses– heretà l'any 1795 de la seva mare una regidoria barcelonina propietat del seu oncle, Baltasar Prous. Els seus germans menors –Antoni i Maria Gayolà i Serra– visqueren preferentment a Barcelona i Figueres.¹⁶

Un altre fill de Raimon, el doctor en dret canònic, Felip Gayolà i Vilossa, fou prevere a Barcelona, des d'on mantingué contacte amb els seus nebots, Francesc Raimon Gayolà, monjo de Sant Pere de Rodes, i amb Manuela Gayolà, priora del monestir barceloní de Nostra Senyora de l'Ensenyança.¹⁷ En canvi, Bonaventura Gayolà i Vilossa, monjo benedictí,

¹¹ GAY ESCODA, J.M. *El corregidor a Catalunya...*, pàg. 73.

¹² Arxiu de la corona d'Aragó (ACA), *Reial Audiència*, reg. 212, fs. 48-49 v. Buen Retiro, 12 d'octubre de 1712.

¹³ ACA, *Reial Audiència*, reg. 264, fs. 66v-69 r. Girona, 25 de maig de 1717.

¹⁴ ACA, *Reial Audiència*, reg. 120, fs. 94-95 v. Barcelona, 18 d'agost de 1716.

¹⁵ Arxiu Històric de Protocols de Barcelona (AHPB), Josep Francesc Fontana, *Llibre Tercer, Capítols Matrimonials, 1730-1737*, fs. 107 v. Barcelona, 15 de juny de 1732.

¹⁶ FLUVIÀ ESCORSA, A. «*Índice de los cargos y empleos del antiguo ayuntamiento de Barcelona*», *Documentos y Estudios*, XIII (1964), pàg. 229 i 240.

¹⁷ AHPB, Jaume Sanjoan Novellas, *Manual Testamentarum Inventarum, 1774-1779*, fs. 182-184 v. Barcelona, 13 d'agost de 1797.

tingué més sort. Es doctorà en filosofia i dret a les aules de Cervera, centre on ocupà càtedra de filosofia moral. També fou abat del monestir de Sant Cugat del Vallès entre els anys 1747 i 1782. Potser la vocació benedictina de Bonaventura fou causada per la influència del seu oncle, Josep Gayolà, prior de Sant Pere de Camprodon durant el conflicte dinàstic. Per la seva fidelitat, Felip V el designà abat de Sant Pere de Rodes (1721-1739) i després abat de Sant Salvador de Breda (1740-1747).¹⁸

Veí de Puigcerdà, era el doctor en ambdós drets Joan Baptista Cerdà, lletrat emparentat amb Pere Màrtir Cerdà, oïdor de la Generalitat pel Braç Reial durant el trienni 1701-1703 i síndic de Puigcerdà assistent a les Corts de l'arxiduc Carles.¹⁹ A diferència de Gayolà, botifler convençut, Cerdà no fou sempre incondicional partidari de la causa filipista durant la guerra. L'any 1690 el Consell d'Aragó li concedí la rectoria de l'església de Guexans, al comtat de la Cerdanya.²⁰ El seu coneixement del territori el posà al servei del govern austriacista, el qual li confià plaça d'assessor lletrat a la Cerdanya espanyola. Però en conquerir Noailles el nord de Catalunya, Cerdà canvià de bàndol; col·laborà amb les autoritats borbòniques i l'any 1716 la Junta Superior de Justícia i Govern el nomenà jutge de confiscacions i apel·lacions.²¹ Després d'assessorar el veguer borbònic de Puigcerdà –Magí Sagner–, el corregidor de la vila, el coronel Diego de Villaplana, l'escollí alcalde major, l'abril de 1717. Aquest càrrec el complementà, l'any següent, amb una plaça de regidor. Era la recompensa de Felip V pels seus serveis, malgrat l'evident incompatibilitat entre tots dos oficis.²² Com a anècdota direm que l'estiu de 1719, durant la guerra contra la Quàdruple Aliança, Puigcerdà fou ocupada per les tropes franceses

¹⁸ *Diccionari d'Història Eclesiàstica de Catalunya*, Barcelona, 1998-2001, vol. I, pàg. 352, vol. II, pàg. 261 i vol. III, pàg. 274. ALBAREDA I SALVADÓ, J. *Els catalans i Felip V. De la conspiració a la revol·ta (1700-1705)*, Barcelona, 1993, pàg. 260.

¹⁹ SANS I TRAVÉ, J.M i BALLART I MARSOL, C. «Catàleg de diputats i oïdors de comptes de la Generalitat de Catalunya (1359-1710) de Pere Serra i Postius», *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, 8, Barcelona (1980), pàg. 109.

²⁰ ACA, Consell d'Aragó, *Reial Cambra*, reg. 29, f. 86 v. Madrid, 28 de febrer de 1690.

²¹ ACA, *Reial Audiència*, reg. 120, fs. 150r-153 v. Barcelona, 15 de setembre de 1716.

²² CERRO NARGÁNEZ, R. «*Prosopografia de una vara pirenaica: los alcaldes mayores de Puigcerdá (1717-1808)*», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, XLIX, Barcelona (2003-2004), pàg. 355-356.

dels generals Bonàs i Berwick. El corregidor Villaplana caigué presoner, però el nostre alcalde major, molt trasbalsat pels esdeveniments, tingué la precaució de fugir a temps per evitar ser capturat.

L'any 1724, Cerdà deixà Puigcerdà i es traslladà a Girona, on el seu corregidor i governador militar, el tinent general baró d'Huart, el designa –el 5 d'octubre d'aquell any– el seu alcalde major. Rebé llicència de la Cambra de Castella per jurar el nou càrrec; cosa que féu el dia 8 de juny de 1725 mitjançant el regent de l'Audiència, Cristóbal del Corral Idiáquez.²³ Tot i ser alcalde major gironí, Joan Baptista Cerdà continuà essent regidor de Puigcerdà. La seva intenció era domiciliar-se a Girona i aconseguir del rei que els regidors de Puigcerdà li paguessin el seu sou retingut. Fracassat aquest intent, Cerdà intentà, l'any 1726, permutar la seva plaça de regidor per una altra de similar a Girona, aprofitant la mort de Jaume Mir. Però l'Audiència, que en el seu moment no havia manifestat inconvenients en la unió, en una mateixa persona, dels càrrecs de regidor i alcalde major, ara sí que posà objeccions i frustrà l'operació del nostre home.²⁴

Joan Baptista Cerdà retingué la vara gironina fins al 1741, l'any que va morir. Dos anys després, la seva vídua, Maria Clemència Cerdà, encara demanava al monarca que l'Ajuntament de Puigcerdà li pagués les 600 lliures, en concepte de sou, que el capítol devia al seu marit per endarreriments.²⁵

El lletrat Raimon d'Eva i Betlloc era gironí i membre d'una família ennoblida per l'arxiduc Carles. Formaven part d'aquesta nissaga catalana Josep, Raimon i Antoni d'Eva i Betlloc, assistents a les Corts de 1705. Tots tres eren fills de Josep d'Eva i de Vilagrasa, noble natural de Castelló de Farfanya, que es mullerà l'any 1691 amb Maria Joana de Betlloc, filla de Gerònim de Betlloc i Vedruna, cavaller gironí.²⁶ Però, sens dubte, el membre més distingit d'aquesta família compromesa amb la causa austriacista fou Raimon de Betlloc i de Macip, senyor de Betlloc i jurat en cap de

²³ ACA, *Reial Audiència*, reg. 272, fs. 45v-50 r. Girona, 5 d'octubre de 1724.

²⁴ ACA, *Reial Audiència*, reg. 205, fs. 165-169 v. Barcelona, 10 de maig de 1726.

²⁵ ACA, *Reial Audiència*, reg. 166, fs. 10v-14 r. Barcelona, 2 de març de 1743.

²⁶ AHPB, Carles Garau, *Llibre Tercer, Concòrdia i Capítols Matrimonials (1688-1694)*, f. 214-223 v. Barcelona, 3 de setembre de 1691. MORALES ROCA, F.J. *Próceres habilitados en las Cortes del Principado de Catalunya, siglo XVII (1599-1713)*, I, Madrid, 1983, pàg. 232.

Girona durant el govern intrús, a qui per la seva fidelitat li fou concedit, l'any 1707, el títol de comte. Malgrat aquests antecedents, tot sembla indicar que els Betlloc s'integraren força bé dins de la nova elit social que col·laborarà amb els Borbons.²⁷ De fet, el nostre Raimon també gaudia de la mateixa dignitat nobiliària que la resta de la família, tot i que havia escollit de professió les lleis. Segons consta en la seva relació de mèrits, Raimon es graduà llicenciat i doctor en dret civil a la Universitat de Cervera. L'any 1734 fou admès com a advocat de l'Audiència de Catalunya.²⁸ Era evident que tenia una àmplia formació jurídica que li serví en l'exercici de l'advocacia i la docència universitària, ja que féu oposicions per a catedràtic de lleis a Cervera, però sense èxit.²⁹ Fracassades les seves aspiracions docents, optà per un altre camí: el reial servei. Així doncs, el 30 d'octubre de 1741 el corregidor i governador militar de Girona, el tinent general José Fernando de Córdoba Alagón, el nomenà alcalde major. La llicència que rebé de la Cambra de Castella li permeté jurar el càrrec davant el regent de l'Audiència, Pedro Colón de Larreátegui, el dia 1 de febrer de 1742.³⁰ El març de 1751, a punt d'acabar el seu mandat, la Cambra, satisfeta amb la seva conducta, el proposà en tercer lloc, a la consulta per ocupar la vara vacant de Tarragona. Un informe redactat pel conseller de Castella, Miguel Ric i Egea, deia que Raimon era «*buen letrado, de genio pacífico y de buenas costumbres*». Un altre informe reservat del regent de l'Audiència catalana, marquès de Puerto Nuevo, també avaluà positivament les seves qualitats professionals, en afirmar que era: «*sujeto distinguido por su nacimiento, letrado de crédito y aplicación que diez años ha que sirve la vara de Gerona que es la más recomendable después de las dos de Barcelona*».³¹ Malgrat tot, el rei el nomenà alcalde major

²⁷ VOLTES BOU, P. «Noticias sobre las mercedes nobiliarias otorgadas por el Archiduque Carlos de Austria durante su gobierno en Barcelona», *Documentos y Estudios*, X, Barcelona (1961), pàg. 83-84. En el seu títol figurava la llegenda «*Ab alta cuncta*». ATIENZA, J. *Nobiliario español. Diccionario heráldico de apellidos españoles y de títulos nobiliarios*, Madrid (2 ed), 1954, pàg. 237.

²⁸ ACA, *Reial Audiència*, reg. 1.686, f. 66 v. *Libro de matrículas de abogados de la Real Audiencia*. Barcelona, 22 de novembre de 1734.

²⁹ AHN, *Consejos*, llig. 6.824/22. *Consulta del Consejo de Castilla para proveer cátedras de leyes en la Universidad de Cervera*. Madrid, 16 d'octubre de 1731.

³⁰ ACA, *Reial Audiència*, reg. 219, f. 1v-4r. Girona, 30 d'octubre de 1741.

³¹ AGS, *Gracia y Justicia*, llig. 152. *La Cámara propone, el 24 de marzo de 1751, letrados para la vara de alcalde mayor de Tarragona*.

de la vara de Besalú (1751-1757), la qual acceptà de mala gana perquè era una alcaldia de categoria molt inferior a la que esperava. L'any 1755 li fou prorrogat un nou trienni, però hagué de finalitzar-lo a Vic (1757-1758), on estigué gairebé un any.

Vacant una de les dues vares barcelonines, la Cambra de Castella, decidí confiar-la a Raimon d'Eva. La consulta adreçada al rei per mitjà de la secretaria del Despatx de Gràcia i Justícia està datada el 10 de juny de 1758.³² La resolució reial del 13 de juliol designà alcalde major civil Jacint Tudó i Alemany i, en la resulta, per a la vara criminal vacant, el rei nomenà Raimon d'Eva. El seu despatx fou expedit el 22 d'agost. Un altre cop obtingué llicència per jurar el càrrec mitjançant el capità general, marquès de la Mina, la qual cosa féu amb retard el dia 26 de novembre del mateix any.³³ Anys més tard, en ésser nomenat Tudó alcalde del crim de l'Audiència, la vara civil barcelonina tornà a quedar vacant. En vista d'aquesta situació, la Cambra de Castella proposà, en primer lloc, en la consulta del 17 de maig de 1762, el ja experimentat Raimon per fer-se càrrec de la vara.³⁴ La resolució reial del 9 de juliol no posà objeccions i el nou títol li fou despatxat vint dies després. Jurà el nou càrrec, un cop més, mitjançant el marquès de la Mina, el dia 10 d'octubre.³⁵ Raimon fou cessat el 22 de febrer de 1767. Sabem que el rei estava complagut amb els serveis prestats, per aquest motiu el designà el mateix any alcalde major d'una de les dues vares gaditanes. Després d'aquesta data li perdem la pista.³⁶

3. DESIGNACIONS EFECTUADES PEL REI EN CONSULTA DE LA CAMBRA DE CASTELLA

Expedida l'ordenança d'intendents-corregidors l'any 1749, la Cambra de Castella es reservà la facultat de proposar al rei –per mitjà del secre-

³² AGS, *Gracia y Justicia*, llig. 156. *La Cámara, el 10 de junio de 1758, propone letrados para la vara de alcalde mayor de lo civil de la ciudad de Barcelona.*

³³ AGS, *Gracia y Justicia*, Llibre de Registre, 300. ACA, *Reial Audiència*, reg. 501, f. 244 r-248 v. Aranjuez, 22 d'agost de 1758.

³⁴ AGS, *Gracia y Justicia*, llig. 158. *La Cámara, el 17 de mayo de 1762, propone letrados para la vara de alcalde mayor de lo civil de la ciudad de Barcelona.*

³⁵ AGS, *Gracia y Justicia*, Llibre de Registre, 301. ACA, *Reial Audiència*, reg. 878, f. 301-305 v. San Ildefonso, 29 de juliol de 1762.

³⁶ GÓMEZ-RIVERO, R. «*Las competencias del Ministerio de Justicia...*», pàg. 522.

tari del Despatx de Gràcia i Justícia– tots els nomenaments d'alcaldes majors i tinents de corregidor que fins ara havia escollit, a discreció, el corregidor i governador militar de Girona. No obstant això, cal esperar l'any 1751 –un cop cessat Raimon d'Eva– perquè la Cambra de Castella consulti al monarca la vacant produïda. De fet, el seu substitut hauria d'haver estat el català Josep Martínez de Pons, futur conseller de Castella, però llavors jove assessor lletrat destinat a Eivissa, i fill de l'oïdor de la Chancilleria de Valladolid, Josep Martínez. Però aquest individu renuncià a la plaça perquè el rei l'havia nomenat alcalde del crim de l'Audiència de Catalunya.³⁷

Acceptada la renúncia de Pons, la vara gironina recaurà ara en un lletrat foraster, després de gairebé tres dècades controlada per catalans. Em refereixo a l'andalús Francisco Javier Chaves de Córdoba. Aquest granadí de naixement fou becari del prestigiós col·legi de San Bartolomé i Santiago de Granada, on es graduà batxiller en lleis. L'any 1726 regentà una càtedra de decretals a la universitat de la seva ciutat. En aquest any era admès com a advocat de la Chancilleria de Granada i dels Reials Consells. El seu pare fou Andrés de Chaves, secretari del rei a Navarra. Un oncle, el tinent general Juan de Chaves, ferit a Gaeta el 1707, perdé totes les seves propietats napolitanes i fou presoner dels imperials fins al 1716. Per aquest motiu, el nostre home rebrà una pensió anual de la Reial Hisenda. Un altre oncle, el també tinent coronel Miguel de Chaves –tingent de Rei de Gaeta– tingué menys sort, ja que morí a les presons austriacistes de Nàpols després d'estar cinc anys captiu ³⁸.

Abans d'arribar Chaves a Girona serví el rei en nombrosos partits judicials de Castella com ara Yebra, Villaescusa de Aro i el corregiment d'Olmedo (1734-141); terres on adquirí una sòlida experiència professional. Després passà als també corregiments d'Àgreda (1741-1746) i Ourense (1746-1751), on a més fou subdelegat de la intendència i jutge de contraban. L'any 1751 arribava a Catalunya per fer-se càrrec de l'alcaldia gironina vacant. La Cambra de Castella consultà al rei el seu nomena-

³⁷ FAYARD, J. «*Los ministros del Consejo Real de Castilla (1621-1788)*», *Hidalguía*, 170, Madrid (1982), pàg. 55.

³⁸ AGS, *Gracia y Justicia*, llig. 155. *Relación de méritos y servicios de Don Francisco Javier de Chaves y Córdoba*. 1755.

ment el 24 de març.³⁹ La resolució reial es materialitzà el 20 de maig. En canvi, el despatx li fou expedit el 14 de setembre, però com que era a Madrid esperant destinació jurà la vara a la Sala de Govern del Consell de Castella el 8 d'octubre.⁴⁰ Fou cessat l'any 1760, però com que el rei estava satisfet amb el seu comportament, decidí prorrogar-li el mandat durant dos triennis (1755 i 1757). En concloure'ls fou destinat, l'any 1762, a la vara lleidatana, però en aquesta plaça només estigué uns mesos, perquè la Cambra de Castella considerà que les seves actituds el feien idoni per encarregar-se d'una vara de més rellevància política: la de Barcelona.

Un cop Raimon d'Eva pren possessió de la vara civil barcelonina per promoció de Tudó a plaça d'alcalde del crim de l'Audiència; la vara criminal restava vacant i per aquest motiu la Cambra –en consulta del 17 de maig de 1762– proposà Chaves en primer lloc. Els informes reservats que arribaren a les mans del marquès del Campo de Villar, secretari del Despatx de Gràcia i Justícia, foren força favorables malgrat que el conseller de Castella, Lope de Sierra, havia afirmat –quan fou consultat també per ocupar la vara criminal de la ciutat de València– que: «*Le consideraba digno que V.M. le atendiese en empleos correspondientes en los dominios de Castilla, por no hallarse con la práctica necesaria para los de Valencia.*».⁴¹ La resolució reial, en la resulta del 9 de juliol (en la mateixa en què es nomenà Raimon alcalde major civil), decretà la designació de Francisco Javier Chaves de Córdoba, alcalde major criminal de Barcelona. El seu títol fou expedit el 12 de setembre i jurà el càrrec davant el capità general, marquès de la Mina, el dia 24 de novembre.⁴² Fou cessat l'any 1767 i va tornar un altre cop a Girona.

També era andalús Miguel Fernández de Zafra, natural d'Antequera, el qual –després de concloure mandat a l'alcaldia de Jaca– havia renunciat a la vara de Mataró per acceptar la de Girona. La Cambra de Castella con-

³⁹ AGS, *Gracia y Justicia*, llig. 152. *La Cámara, el 24 de marzo de 1751, propone letrados para la vara de alcalde mayor de Gerona.*

⁴⁰ AGS, *Gracia y Justicia, Libro de Registre*, 299. ACA, *Reial Audiència*, reg. 494, f. 243 v-245 r. Buen Retiro, 14 de setembre de 1751.

⁴¹ AGS, *Gracia y Justicia*, llig. 158. *La Cámara, el 17 de mayo de 1762, propone letrados para la vara de alcalde mayor criminal de la ciudad de Barcelona.*

⁴² AGS, *Gracia y Justicia, Libro de Registre*, 301. ACA, *Reial Audiència*, reg. 878, f. 305 r-310 v. San Ildefonso, 12 de setembre de 1762.

sultà al rei sobre les seves pretensions el 11 de juliol de 1761. La resolució reial del 8 de setembre decretà el seu nomenament. Gairebé un mes trigà a recollir el seu títol que fou despatxat el 13 d'octubre; tot i que el jurament el satisfarà –a la Sala Primera de Govern del Consell de Castella– el 17 de novembre.⁴³ Tingué una estada discreta a Girona, vara que deixà l'any 1765, sense protagonitzar incidents. Per aquest motiu, serà destinat a altres partits judicials, però ja dins de la corona de Castella. Així doncs, es farà càrrec de l'alcaldia de Trujillo (1766-1770) i del corregiment de Linares (1770-1774). Però mentre fou corregidor d'Àvila (1774-1779), consta que protagonitzà fortes topades amb el capítol de la catedral i amb els regidors de la ciutat, per donar suport incondicional als regidors triennals dels estaments inferiors.⁴⁴ L'any 1779 tornà a la corona d'Aragó per assumir el càrrec de corregidor lletrat d'Alzira, però segons informes arribats a la secretaria del Despatx de Gràcia i Justícia, la seva actuació fou aquí força desafortunada a causa de les males relacions que tenia amb l'Ajuntament. No fou prorrogat en el corregiment, tot i el suport rebut per part dels ministres de l'Audiència valenciana i de la mateixa Cambra de Castella. Per decret signat l'1 d'octubre de 1783, el rei Carles III el nomenà corregidor de Barbastre, plaça on finalitzarà la seva carrera.⁴⁵ Rellevant fou la figura de Jordi Puig i Modolell, lletrat nascut a Puigcerdà l'any 1727. La seva família prestà fidelitat a Felip V durant el conflicte successori, per la qual cosa fou àmpliament recompensada amb honors i càrrecs. L'avi, el notari i ciutadà honorat Antoni Puig, fou nomenat el 1718 regidor de Puigcerdà. En canvi, el pare –també dit Antoni– aconseguí una regidoria (1738), el govern de Gandia i privilegi de noblesa l'any 1750.

El nostre Puig i Modolell estudià vuit anys a la Universitat de Cervera, on es graduà batxiller, llicenciat i doctor en lleis (1752). Les pràctiques de passant les féu a l'estudi de Juan de Rimbau. Poc després, era admès com a advocat dels Reials Consells. L'any 1755 fou nomenat jutge de la comis-

⁴³ AGS, *Gracia y Justicia, Libro de Registro*, 301, ACA, *Reial Audiència*, reg. 877, f. 182 r-185 v. San Lorenzo, 13 d'octubre de 1761.

⁴⁴ MARTÍN GARCÍA, G. *El ayuntamiento de Ávila en el siglo XVIII. La evolución de los regidores trienales*, Àvila, 1995, pàg. 11-12.

⁴⁵ GIMÉNEZ LÓPEZ, E. «*Caballeros y letrados. La aportación civilista a la administración correjimental valenciana durante los reinados de Carlos III y Carlos IV*», *Revista de Historia Moderna. Anales de la Universidad de Alicante*, 8-9, Alicante (1988-1990), pàg. 167-182.

sió de censals i drets del ducat de Gandia, on el seu pare –com hem dit– era governador. En aquest any la Cambra de Castella el consultà per ocupar l'alcaldia vacant de Tortosa, però el rei el destinà a la vara de Balaguer –en el corregiment de Lleida–; plaça que exercí entre 1756 i 1763.⁴⁶ Jordi alternava aquesta alcaldia amb el càrrec de jutge de la reial renda de pólvora i salnitre de Catalunya, per Reial Despatx datat el 15 de maig de 1760. Un cop rebutjat el servei a la vara targarina, la Cambra el proposà en primer lloc, el 16 de març de 1765, per fer-se càrrec de l'alcaldia de Girona.⁴⁷ La resolució reial del dia 29 confirmà el nomenament. El títol li fou despatxat el 19 d'abril; i el jurament, satisfet en el Consell de Castella a finals de mes, previ pagament de l'obligada *media annata*.⁴⁸

En aquesta ciutat Puig i Modolell, assessorà el corregidor –marquès de Vallesantoro– en l'expulsió dels jesuïtes, però no concloué el seu trienni per motius de salut de la seva esposa. El nostre home sol·licità un canvi de destinació i la Cambra –amb el vistiplau del monarca– el destinà el 1766 a una de les dues vares d'alcalde major de València.⁴⁹ Però no per gaire temps. L'any 1770 Puig i Modolell tornà a Catalunya per ocupar plaça d'alcalde del crim de l'Audiència. Cinc anys després ascendí a ministre civil –oïdor–.⁵⁰ Finalment, el 1783, la seva carrera professional culminarà, i es convertirà en un dels pocs lletrats catalans del segle XVIII que accedeix a la direcció d'un tribunal territorial superior. En efecte, durant aquell any, Carles III, considerant els seus mèrits familiars i particulars, el designarà regent de l'Audiència de Mallorca; plaça que mantingué fins al 1790, l'any de la seva mort.⁵¹

⁴⁶ AGS, *Gracia y Justicia*, llig. 154. *La Cámara, el 5 de febrero de 1755, propone letrados para la vara de alcalde mayor de Tortosa*.

⁴⁷ AGS, *Gracia y Justicia*, llig. 159. *La Cámara, el 16 de marzo de 1765, propone letrados para la vara de alcalde mayor de Gerona*.

⁴⁸ ACA, *Reial Audiència*, reg. 881, f. 338 v-341 r. Aranjuez, 19 d'abril de 1765.

⁴⁹ GARCÍA MONERRÍS, E. *La monarquía absoluta y el municipio borbónico. La reorganización de la oligarquía urbana en el ayuntamiento de Valencia (1707-1808)*, Madrid, 1991, pàg. 92-94.

⁵⁰ ACA, *Reial Audiència*, reg. 537, f. 255 v-258 r. San Ildefonso, 20 de juliol de 1770. *Ibidem.*, reg. 537, f. 361-365 v. San Lorenzo, 16 d'octubre de 1775. MOLAS RIBALTA, P. «*Las Audiencias borbónicas en la Corona de Aragón*», *Historia Social de la Administración Española. Estudios sobre los siglos XVII y XVIII*, Barcelona, 1980, pàg. 154 i 156.

⁵¹ MOLAS RIBATA, P. «*Magistrats de l'Audiència borbònica*», *Mayurca*, 22-II, Palma (1989), pàg. 825-833.

La precipitada renúncia de Modolell afavorí els interessos d'un vell conegut nostre: Francisco Javier Chaves de Córdoba, el qual –com ja hem vist– havia conclòs cinc anys de mandat a la vara d'alcalde major criminal de Barcelona. Chaves manifestà llavors la intenció de tornar a Girona, després d'haver ocupat aquesta vara entre 1751 i 1760. La Cambra de Castella no tingué inconvenient en proposar-lo i elevà consulta al rei el 6 de maig de 1767. La resolució reial no posà objeccions i decretà el nomenament el 17 de juliol. El títol li fou expedit el dia 4 d'agost i la presa de possessió es portà a terme, davant els ministres de l'Audiència, el 19 de setembre.⁵² Chaves finalitzà el nou trienni l'any 1771. Tingué llavors l'oportunitat d'assumir una de les dues vares de Granada, a casa seva. Però Chaves, tot i que foraster, ja estava força integrat a Catalunya. Així doncs, rebutjà aquella plaça, però acceptà la vacant de Mataró que serví fins al 1776.

El català Josep Ignasi de Castellví i de Pontarro era nascut a Tarragona l'any 1740. El seu avi –Ignasi de Castellví i Pons– fou cavaller de l'ordre de Montesa i veguer de Montblanc; població d'on era la família. El pare, el doctor en ambdós drets, Josep de Castellví i de Ferran, serà alcalde major de Montblanc entre 1746 i 1751. Però l'oncle fou l'austriacista, Francesc de Castellví i Obando, capità de la Coronela de Barcelona el 1714 i exiliat a Viena, on escrigué les conegudes *Narraciones históricas*. Malgrat aquests negatius antecedents familiars, no gaire adients per accedir a la magistratura borbònica; el nostre Josep no sembla que tingués problemes per integrar-se dins l'administració territorial catalana. Sabem que estudià vuit anys filosofia i dret a Cervera, on es graduà doctor en lleis. Exercí l'advocacia a Barcelona durant tres anys.⁵³ La seva entrada en la carrera de vares fou molt peculiar. L'any 1766, la Cambra de Castella havia consultat el seu pare per fer-se càrrec de la vacant produïda a l'alcaldia de Vilafranca del Penedès. Però aquest renuncià a la plaça per motius de salut, al·legant que, en tot cas, l'havia sol·licitada per al seu jove fill. En vista d'aquestes circumstàncies la Cambra no posà objeccions a proposar el rei a Josep Ignasi de Castellví en primer lloc. I, efectivament, fou nomenat alcalde major de

⁵² AGS, *Gracia y Justicia, Libro de Registro*, 302. ACA, *Reial Audiència*, reg. 883, f 197-200 r. San Ildefonso, 4 d'agost de 1767.

⁵³ AGS, *Gracia y Justicia*, llig. 161. *Relación de méritos, títulos y grados del Dr. Don José Ignacio de Castellví y de Pontarro*. Madrid, 11 d'octubre de 1772.

l'esmentada vara; la qual dirigí entre els anys 1767 i 1770. Durant el seu mandat, també fou corregidor interí i subdelegat de la Intendència per absència del seu titular. A la vara gironina arribarà a consulta de la Cambra, del 24 d'octubre de 1770. Gràcies al seu expedient redactat per Gràcia i Justícia, l'any 1765 havia estat proposat per ocupar la mateixa plaça. Però ara, anys més tard, la resolució reial aprovà el seu nomenament el 16 de novembre.⁵⁴ El títol li fou despatxat onze dies més tard; i el jurament, registrat a l'Audiència de Catalunya el dia 22 de març de 1771.⁵⁵ Durant la seva estada a Girona es féu càrrec –per ordre del comte d'Aranda i del corregidor marquès de Vallensantoro– de la comissió de temporalitats que administrava les propietats confiscades als jesuïtes. Finalitzà el seu mandat el 1774, moment en què fou destinat a la vara aragonesa de Cinco Villas. L'any 1790 li fou encomanada l'alcaldia de Montblanc; vila on la seva família tenia propietats i on conclogué la seva carrera.

El substituï el granadí Andrés Romero Valdés nascut a Puebla de Don Fadrique. El seu pare fou Felipe García Valdés, alcalde d'*hijosdalgo* l'any 1706 i oïdor de la Chancilleria de Granada (1727-1752); casat amb la germana del marquès de Peñarrubia.⁵⁶ Per tant, el nostre home és cert que gaudia d'unes àmplies connexions familiars, però abans d'arribar a Girona havia acumulat una notable experiència professional, tal com assenyalava el seu expedient de mèrits. La carrera de vares l'havia començat a les alcaldies d'Alcalá la Real (1761-1766), Don Benito (1766-1769) i Plasència (1770-1773). Renuncià a la vara de Jaca, però vacant la de Girona, la Cambra de Castella remeté consulta al rei, amb data del 4 de maig de 1774, per proveir-la. La resolució reial fou decretada el dia 27 del mateix mes. L'expedient redactat per la secretaria del Despatx de Gràcia i Justícia recomanava el nomenament de Valdés pel pes social de la seva parentela, però també en atenció als positius informes reservats emesos per diversos consellers de Castella.⁵⁷ El títol li fou expedit el 16 de juny i el jurament practicat –a la Sala Primera de Govern del Consell–

⁵⁴ AGS, *Gracia y Justicia*, llig. 160. *La Cámara, el 24 de octubre de 1770, propone letrados para la vara de alcalde mayor de Gerona.*

⁵⁵ ACA, *Reial Audiència*, reg. 886, f. 60-63 v. San Lorenzo, 27 de novembre de 1770.

⁵⁶ GAN GIMÉNEZ, P. *La Real Chancillería de Granada (1505-1834)*, Granada, 1988, pàg. 245.

⁵⁷ AGS, *Gracia y Justicia*, llig. 161. *La Cámara, el 4 de mayo de 1774, propone letrados para la vara de alcalde mayor de Gerona.*

nou dies després.⁵⁸ Acabat el seu trienni, l'any 1777, marxà a la vara d'Écija; càrrec ocupat que serà l'últim del qual tenim constància. No obstant això, hem de dir que la trajectòria política del fill –l'afrancesat Andrés Romero Valdés– superarà àmpliament la del pare.⁵⁹ L'any 1791 Carles IV el nomenà alcalde del crim de l'Audiència catalana i dos anys després ascendí a oïdor. El 1807 obtingué plaça d'alcalde de casa i cort a Madrid i l'any 1810 el rei Josep I el designarà conseller d'Estat.⁶⁰

Un cop més tornem a trobar-nos l'andalús Francisco Javier Chaves de Córdoba, que havia conclòs els seu mandat a l'alcaldia mataronina que ocupà entre els anys 1772 i 1776. La Cambra de Castella considerà insòlit el tercer mandat de Chaves, ja que no era gaire freqüent que un mateix lletrat –sobretot foraster– acceptés amb tanta insistència una alcaldia catalana considerada impopular entre els lletrats castellans. Però la Cambra cedí en aquest cas i tornà a proposar al nostre home a la consulta del 3 de març de 1777. La resolució reial fou ràpida i es resolgué el dia 14 del mateix mes, sense objeccions. El títol li fou despatxat el 17 d'abril i el jurament efectuat a l'Audiència catalana el 22 de maig.⁶¹ Chaves finalitzà l'any 1780 el seu mandat gironí, llavors acumulava més de quatre dècades de serveis al rei sense protagonitzar conflictes remarcables. Malauradament, els seus mèrits no foren mai considerats suficients per accedir a la magistratura territorial, tal com havia sol·licitat en nombroses ocasions.

Trobar substitut a Chaves no fou feina gens fàcil, però la Cambra de Castella sembla que ho aconseguí en la persona de l'advocat valencià, Josep Lluís Benit, natural de Callosa de Segura. D'aquest lletrat sabem que estudià lleis a la Universitat d'Oriola, població en la qual tingué estudi obert durant força temps. L'any 1767 fou admès com a advocat dels Reials Consells. Segons la Cambra de Castella havia estat proposat dotze vegades per a alcaldies i corregiments diversos, però sense èxit. Per fi, l'any

⁵⁸ ACA, *Reial Audiència*, reg. 889, f. 285 v-288 r. Aranjuez, 16 de juny de 1774.

⁵⁹ AHN, *Consejos*, llig. 13.348/18. *Relación de los ejercicios literarios, grados y méritos de Don Andrés Romero Valdés*. Madrid, 18 d'agost de 1791.

⁶⁰ MERCADER I RIBA, J. *José Bonaparte. Rey de España, 1801-1813. Estudio del Estado Español Bonapartista*, Madrid, 1983, pàg. 93.

⁶¹ AGS, *Gracia y Justicia, Llibre de Registre*, 304. ACA, *Reial Audiència*, reg. 893, f. 48-52 v. Aranjuez, 17 d'abril de 1777.

1773, ocupava la seva primera vara: la de Purchena que exercí «*con integridad y celo*».⁶² Després passà a Girona, a consulta del 27 de juliol de 1780; tot i que la resolució reial tenia data del 25 d'agost.⁶³ El despatx li fou lliurat el 3 de setembre; i el jurament, concretat davant el Consell de Castella, poc després; el dia 9 del mateix mes.⁶⁴ Josep Lluís Benit fou cessat en l'alcaldia el 1784, any en què tornà a València per fer-se càrrec de la vara de Castelló de la Plana. En aquesta plaça, el bisbe de Sogorb redactà un informe reservat molt poc favorable sobre la seva conducta i procediments judicials. És molt possible que aquest comportament fos el motiu pel qual el rei el destinés a corregiments lletrats de poc pes polític com els d'Aranda del Duero (1793-1799) i el d'Inieta i Villanueva de la Jara (1799-1805).⁶⁵

Marià Berga i Felip nasqué a Girona l'any 1739. Estudià filosofia i lleis a Cervera; universitat on es graduà doctor en dret civil. L'any 1764, conculsa la seva etapa de passant, fou admès com a advocat de l'Audiència catalana i, el 1767, dels Reials Consells. La seva carrera –sempre a Catalunya– començà a l'alcaldia de Besalú (1768-1772) i continuà més tard a: Igualada (1772-1775), una altra vegada a Besalú (1775-1778) i Granollers (1780-1784). Totes eren places de poca categoria. A Girona arribà Marià després d'haver exercit la vara targarina l'any 1784.⁶⁶ Recordem que el decret del 29 de març de 1783 convertí Girona en alcaldia de segona classe i als seus titulars se'ls exigí una certa experiència en la judicatura i sis anys de mandat. Marià Berga i Felip reunia tots els requisits necessaris i, per tant, la Cambra de Castella consultà nomenament al rei el dia 11 de febrer de 1784. La resolució reial fixà la seva designació el 24 d'abril. El títol d'alcalde major li fou despatxat el 6 de juliol i jurà el càrrec –amb llicència– a l'Audiència catalana el dia 19 del mateix mes.⁶⁷

⁶² GIMÉNEZ LÓPEZ, E. *Militares en Valencia (1707-1808)*, Alacant, 1990, pàg. 174-176.

⁶³ AGS, *Gracia y Justicia*, llig. 162. *La Cámara, el 27 de julio de 1780, propone letrados para la vara de alcalde mayor de Gerona.*

⁶⁴ ACA, *Reial Audiència*, reg. 896, f. 199 v-202 r. San Ildefonso, 3 de setembre de 1780.

⁶⁵ GÓMEZ-RIVERO, R. «*Las competencias del Ministerio de Justicia...*», pàg. 482.

⁶⁶ AHN, *Consejos*, llig. 13.371/42. *Relación de méritos y servicios del doctor Mariano Berga y Felip.* Madrid, 26 d'abril de 1803.

⁶⁷ AGS, *Gracia y Justicia*, *Llibre de Registre*, 306. ACA, *Reial Audiència*, reg. 900, f. 160-163 r. Madrid, 6 de juliol de 1784.

Com alguns dels seus antecessors, el nostre home fou designat jutge de la comissió de temporalitats, sense percebre per la seva feina sou i gratificacions. Acabat el seu sexenni, l'any 1790, fou nomenat alcalde major de Lleida. En aquesta plaça reclutà 600 homes per a la guerra contra la Convenció francesa, rebent per la seva diligència felicitacions del comte de la Unión. Entre els anys 1799 i 1804 fou consultat per ocupar les vares de Tortosa i Barcelona i el corregiment de lletres de Loja. Però frustrades les seves expectatives d'accés a la magistratura territorial i a causa de l'atac d'apoplexia de la seva esposa, es veié finalment obligat a abandonar la carrera, i l'any 1803 tornà a Girona. Durant la Guerra del Francès la seva conducta fou polèmica. Sabem que l'any 1816 –amb 76 anys i havent-ne complert i 35 de serveis– sol·licità a Ferran VII honors d'oïdor de l'Audiència. Per a l'obtenció d'aquesta distinció exposava els seus nombrosos anys de serveis i l'auxili prestat a les tropes espanyoles durant l'espanyolisme de 1809. Però l'Audiència –assessorada pel corregidor gironí– denegà aquesta gràcia i escrigué al rei dient: *«Si bien son ciertos los méritos que alega el pretendiente, según informa dicho corregidor, le hace indigno de la gracia que solicita el haber servido al intruso en el detestable destino de juez criminal, como afirma el mismo corregidor; y siendo el objeto de aquel empleo el de perseguir a los buenos españoles, sería escandaloso, después de vuestro Real Decreto de 30 de mayo de 1814, el ver premiado a un hombre que cometió la bajeza de admitir tal encargo.»*⁶⁸

Francisco Carballo de Ledesma Díez de Andino nasqué a Santa Fe (bisbat de Buenos Aires) l'any 1745. Per tant, aquest individu representa l'única aportació colonial americana a l'alcaldia gironina del segle XVIII. Degué arribar molt jove a la península, perquè es graduà llicenciat i doctor en canons a Cervera. Féu de passant en els prestigiosos bufets dels advocats Agustí Formiguera i de Tomàs Jover i Salas. No tingué sort, però, en els exàmens d'oposició per ocupar càtedra vacant a la universitat. Així doncs, fracassada l'opció docent, començà la carrera de vares ocupant l'alcaldia de Berga (1770).⁶⁹ Després arribaren altres destinacions: Vilafranca del Penedès (1774-1777), Manresa (1778-1782) i Vic (1784-1790); plaça,

⁶⁸ ACA, *Reial Audiència*, reg. 1.379, f. 126 v-127 r. Barcelona, 8 de juliol de 1816.

⁶⁹ AGS, *Gracia y Justicia*, llig. 160. *La Cámara*, el 27 de junio de 1770, *propone letrados para la vara de alcalde mayor de Berga*.

aquesta última, on rebé del rei honors d'alcalde del crim de l'Audiència de Catalunya.⁷⁰ Per fi, el 9 de desembre de 1790, era nomenat alcalde major de Girona. Jurà el càrrec el dia 4 de gener de 1791.⁷¹ Gràcies a la seva bona conducta, l'any 1797, amb el suport de l'Ajuntament gironí, la Cambra de Castella acceptà una pròrroga per un altre sexenni, que conclougué el 1799, sense incidents i amb la total satisfacció dels seus superiors. Llavors Carballo de Ledesma havia complert més de 30 anys de serveis en terres catalanes. L'any 1793 fou proposat per ocupar plaça vacant d'oidor a l'Audiència valenciana, però no en fou designat. Per tant, frustrat el camí de la magistratura territorial, Girona hagué de suposar la fi de la seva carrera administrativa.⁷²

Poca cosa sabem de Fernando León de Benavides, tret que fou nomenat alcalde major de Puigcerdà l'any 1790, durant la guerra contra la França revolucionària. En finalitzar el seu mandat, el monarca el designà alcalde major de Girona, amb despatx signat el 5 d'abril de 1799. Prengué possessió de la plaça, davant l'Audiència, el dia 9 de maig.⁷³ Un cop cessat l'any 1804 fou traslladat a Galícia, on es féu càrrec del corregiment de la Corunya.⁷⁴

L'últim alcalde major gironí d'aquest període fou Josep Monsonis, que havia servit la vara de Granollers –depenent del corregiment de Mataró– entre els anys 1797 i 1803. Vacant l'alcaldia de Girona, el rei el nomenà titular el 17 de setembre de 1804. La llicència de la Cambra de Castella el permeté jurar el càrrec mitjançant el regent de la Reial Audiència el dia 8 d'octubre.⁷⁵ Segons consta a la reial ordre del 23 de juliol de 1814 (publicada un cop evacuada Catalunya per les tropes napoleòniques), Monsonis fou reintegrat a la seva alcaldia «*en consideración a sus distinguidos servicios*». En aquell moment, el nostre home era tinent auditor de guerra i jutge privatiu de les carreteres de la Cort i de les rendes provincials. Però un any després l'Audiència reconegué que ja no era

⁷⁰ ACA, *Reial Audiència*, reg. 989, f. 188 v-189 r. Madrid, 10 de desembre de 1789.

⁷¹ ACA, *Reial Audiència*, reg. 1.189, f. 4 v-8 r. Madrid, 9 de desembre de 1790.

⁷² AHN, *Consejos*, llig. 20.074/50. *Por fallecimiento de Juan García de Ávila, se halla vacante la plaza de ministro civil*; València, 1793.

⁷³ ACA, *Reial Audiència*, reg. 1.198, f. 63 r-66 v. Aranjuez, 5 d'abril de 1799.

⁷⁴ GÓMEZ-RIVERO, R. «*Las competencias del Ministerio de Justicia...*», pàg. 556.

⁷⁵ ACA, *Reial Audiència*, reg. 1.204, f. 301-305 r. San Ildefonso, 17 de setembre de 1804.

apte per al servei actiu a causa, sobretot, de «*su edad y achaques adquiridos en la grande defensa de esta plaza, que sufrió hasta el día mismo de su capitulación*». ⁷⁶ Ferran VII decidí substituir-lo per Francisco Juan i Cantavella, però aquest individu no aparegué per la ciutat fins a l'any 1818.

4. CONCLUSIONS

En definitiva, quinze foren els alcaldes majors i tinents de corregidor que tingué Girona entre 1717 i 1808. Però només set –gairebé la meitat– foren catalans. Els altres vuit eren forasters. Tots ells arribaren a la ciutat durant la segona meitat de la centúria, perquè, de fet, els primers titulars seran exclusivament catalans.

Recordem que ben coneguts eren els prejudicis de les autoritats borbòniques per concedir càrrecs de responsabilitat als catalans, malgrat la seva fidelitat a la causa filipista durant la guerra. Evidentment, fou sempre intenció de la Cort de Madrid, nomenar tinents lletrats d'origen castellà –mai catalans– per afavorir l'estratègia castellanitzadora de la corona. En el cas dels corregidors i governadors militars de Girona –com apunta Gay Escoda–, tot i la supressió de les lleis d'estrangeria, aquesta política triomfà i donà els seus fruits, perquè dels vint-i-dos corregidors designats pel rei –tretze propietaris i nou interins–, tan sols un ens consta que era català.

La situació, però, entre els alcaldes majors fou molt distinta, perquè la llunyania, el desconeixement de la llengua i el dret civil català no abolit, l'escàs salari i les poques perspectives de promoció professional dins la carrera de vares, sembla que foren elements de pes que dissuadiren molts lletrats d'altres terres de servir Catalunya durant els primers anys de la Nova Planta. Contra tot pronòstic, l'alcaldia gironina quedà a les mans de lletrats catalans durant dècades. Aquesta situació mai agradà a Madrid, però –com molt bé assenyalaven els corregidors– si aquests oficis de justícia es volien ocupar, tan sols els catalans n'estaven interessats. Aquesta dinàmica, ja hem dit, que canvià amb l'ordenança d'intendents-corregidors de 1749; moment en què el rei –no el corregidor– els nomena. Dels dotze alcaldes majors d'aquest període, vuit foren forasters i qua-

⁷⁶ ACA, *Reial Audiència*, reg. 1.270, f. 260 v. Madrid, 23 de juliol de 1814. reg. 1.270, f. 54-55 v. Girona, 27 de desembre de 1815.

tre catalans. Però dels forasters, hem de dir que tres mandats corresponen a Francisco Javier Chaves de Córdoba. En qualsevol cas, el monopoli que fins llavors havien gaudit els nadius ha conclòs. Tot i que ara arribaven més lletrats estranys als costums del país, també és cert que els catalans tindran també la possibilitat d'accedir a altres alcaldies i corregiments de la península. Perquè el camí cap a l'alta magistratura territorial –com hem apuntat– estava tancat.

La procedència geogràfica dels lletrats catalans fou diversa. Dos foren gironins –Raimon d'Eva i Betlloc i Marià Berga i Felip–, dos més de Puigcerdà –Joan Baptista Cerdà i Jordi Puig i Modolell–; un figuerenc –Francesc Gayolà–, un altre tarragoní –Josep Ignasi de Castellví i de Pontarro– i un d'origen desconegut –Josep Monsonis–. Pel que fa als forans, cinc eren andalusos, però ja hem assenyalat el cas especial de Chaves. Un valencià i un americà tanquen una llista incompleta, en certa manera, perquè desconexem també el lloc de naixement de Fernando León de Benavides.

El perfil acadèmic resultà sovint més uniforme. Com a norma general, els lletrats catalans –i algun de foraster– estudiaren a les aules de l'omnipresent universitat borbònica de Cervera. L'especialitat més freqüent era la de dret civil i canònic. I la titulació obtinguda, la de doctor. En canvi, la formació dels forasters ens resulta menys precisa. Chaves fou becari al col·legi de San Bartolomé i Santiago de Granada, i Josep Lluís Benit estudià a la Universitat d'Oriola. La titulació més assídua fou la de llicenciat en dret. El títol de doctor no els interessava gaire si no hi havia una veritable vocació docent. No obstant això, quasi la totalitat d'alcaldes majors gironins efectuaren la corresponent passantia i pràctiques davant un tribunal reial o bufet d'advocats. En assimilar els rudiments judicials bàsics, la majoria foren admesos com a advocats dels Reials Consells i d'una Audiència o Chancilleria.

L'experiència professional fou un altre tret distintiu, però cal fer algunes precisions. No tenen el mateix perfil els individus de la primera meitat del segle XVIII que els de la segona. Els de la primera etapa són lletrats més polítics que judicials. És a dir, han estat escollits per les autoritats reials –els corregidors– en consideració a la seva fidelitat a Felip V durant el conflicte dinàstic i, per tant, formaven part de l'aparell policíac dissenyat pels Borbons. Els casos de Francesc Gayolà i Joan Baptista Cerdà

resulten evidents. Tot el contrari passava amb Raimon d'Eva i Betlloc. La seva família fou austriacista durant la guerra, però eren membres de l'oligarquia gironina, necessitada pels borbònics per governar la ciutat. Eva i Betlloc no fou pas una excepció. De fet, trobem més exemples entre alcaldes majors catalans de la segona centúria, com ara Jordi Puig i Modolell –botifler– i Josep Ignasi de Castellví i de Pontarro –austriacista–. Tots dos s'integraren dins la xarxa administrativa territorial catalana, però evidentment, el rei tingué molt més present els mèrits familiars i particulars dels borbònics a l'hora d'oferir recompenses. Aquests foren els casos de Gayolà i Modolell, ennoblits per Felip V; i de Joan Baptista Cerdà, que obtingué una regidoria.

El perfil polític abans esmentat tendeix a diluir-se durant els successius regnats; moment en què els tràgics esdeveniments de la guerra –lògicament no oblidats– passarien a un segon pla, vistes les prioritats conjunturals de la monarquia. Ara es necessitava més les virtuts d'un lletrat professional, coneixedor de les lleis i bon governant. Per descomptat, no han desaparegut les motivacions coactives de la Nova Planta, i l'alcalde major –no ho obliden– fou, amb el corregidor i governador militar, una eina més del complex dispositiu repressiu imposat a Catalunya. No obstant això, el rei intentà convertir el nostre alcalde major en un instrument reformador més de la seva política il·lustrada, tal com s'estilava en l'època. És a dir, en un efectiu agent de la corona, sensible a les necessitats materials dels habitants sota la seva jurisdicció. Preocupat per dotar la ciutat d'obres públiques, vetllar per la higiene i la salut i protegir l'agricultura, la indústria i el comerç. Per desenvolupar aquest programa, l'alcalde major i tinent de corregidor haurà d'acreditar formació i experiència. I els de Girona els que més, perquè la ciutat és considerada una de les més importants de Catalunya. En aquest sentit, les dades avalen els nostres arguments. Els dotze lletrats catalans i forasters d'aquests anys; tots ells, abans d'arribar a terres gironines, havien ocupat altres alcaldies i corregiments. Això vol dir que la monarquia sempre considerarà prioritari nomenar homes ben qualificats i coneixedors de la seva feina. Per tant, una vara d'aquesta categoria, considerada de segona classe, serà apta per a lletrats veterans i no pas per a novells. De fet, molts d'ells protagonitzaren àmplies carreres en altres partits en concloure el seu mandat. Un exemple; Francisco Javier Chaves de Córdoba tenia acreditats quaranta

anys de serveis. Raimon d'Eva i Betlloc, Jordi Puig i Modolell, Josep Lluís Benit, Francisco Carballo de Ledesma i Marià Berga i Felip, n'acreditaven trenta. I Josep Ignasi de Castellví i de Pontarro i Andrés Romero Valdés, vint anys. Eren carreres llargues i profitoses, sí, però no foren recompensades amb ascensos. Només Jordi Puig i Modolell serà designat regent de l'Audiència de Mallorca (cas gairebé únic entre els catalans del segle XVIII) després d'haver estat alcalde del crim i oïdor de l'Audiència de Catalunya. L'altre cas, més simbòlic, fou el de l'americà Francisco Carballo de Ledesma, que aconseguí honors d'alcalde del crim, però mai el materialitzà en cap nomenament.⁷⁷

ALCALDES MAJORS DE GIRONA

FRANCESC GAYOLÀ (1717-1724)
 JOAN BAPTISTA CERDÀ (1725-1741)
 RAIMON D'EVA I BETLLOC (1742-1751)
 FRANCISCO JAVIER CHAVES DE CÓRDOBA (1751-1760)
 MIGUEL FERNÁNDEZ DE ZAFRA (1761-1765)
 JORDI PUIG I MODOLELL (1765-1766)
 FRANCISCO JAVIER CHAVES DE CÓRDOBA (1767-1771)
 JOSEP IGNASI DE CASTELLVÍ I DE PONTARRO (1771-1774)
 ANDRÉS ROMERO VALDÉS (1774-1777)
 FRANCISCO JAVIER CHAVES DE CÓRDOBA (1777-1780)
 JOSEP LLUÍS BENIT (1780-1784)
 MARIÀ BERGA I FELIP (1784-1790)
 FRANCISCO CARBALLO DE LEDESMA DÍEZ DE ANDINO (1791-1799)
 FERNANDO LEÓN DE BENAVIDES (1799-1804)
 JOSEP MONSONIS (1804-1816)
 FRANCESC CABANES (1810)
 FRANCISCO JUAN I CANTAVELLA (1818-1820)
 MIGUEL DE LOS SANTOS PUIG (1824-1828)
 JOSÉ IGNACIO BARVER (1828-1832)

BLAS PEINADOR I PINO (1832-1834)